

Cyberpesten

De boze wolf in een trendy kleedje

Elien Hoorne

Eindwerk tot het bekomen van de graad van
Bachelor in de Maatschappelijke Veiligheid

ACADEMIEJAAR 2007-2008
KATHO DEPARTEMENT IPSOC

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Situering	3
1.2	Probleemstelling	4
1.3	Opbouw van het eindwerk.....	5
1.4	Dankwoord	5
2	Literatuuroverzicht	7
2.1	Cyberpesten: definitie	7
2.2	Klassiek pesten versus cyberpesten	10
2.3	Vormen van cyberpesten	11
2.3.1	<i>Direct pesten</i>	12
2.3.2	<i>Indirect pesten</i>	14
2.4	Wat maakt cyberpesten zo populair?	15
2.5	Cyberpesten en de letter van de wet	17
2.6	Profiel	18
2.6.1	<i>Online daders</i>	19
2.6.2	<i>Online slachtoffers</i>	20
2.6.3	<i>Online toeschouwers</i>	20
2.7	Gevolgen van cyberpesterijen.....	21
2.8	Cijfers	22
3	Het cyberpesten aangepakt	24
3.1	Situering	24
3.2	Doel van het anticyberpestbeleid.....	25
3.3	Aanpak.....	25
3.3.1	<i>Inhoud preventiepakket</i>	26
3.3.2	<i>Doceren preventiepakket</i>	26
3.4	Educatieve map	27
3.4.1	<i>Anticyberpestboekje</i>	27
3.4.2	<i>Stappenplan voor leerkrachten</i>	31
3.4.3	<i>Brief voor de ouders</i>	39
3.5	Suggesties	40
4	Conclusie	43
5	Bibliografie	46
6	Bijlagen.....	49

1 Inleiding

1.1 Situering

In onze huidige samenleving zijn het internet en de gsm ongetwijfeld de nieuwste vormen van multimedia die een onuitputtelijke bron van informatie vormen. Het biedt zeer uiteenlopende mogelijkheden en zorgt voor een totale bereikbaarheid van het individu. Vooral aan jongeren kent het een vrijheid toe om zonder het toezieende oog van de ouders te communiceren. Het bestaan van deze vormen van multimedia kunnen zowel voor jong als oud niet meer weggecijferd worden. Dit wordt weerlegd in een onderzoek van Action Innocence dat aangeeft dat 75% van de Vlaamse jongeren tussen 9 en 14 jaar één of meerdere keren per week internetten, 40% gebruikt dit medium dagelijks en slechts 4% maakt nooit gebruik van de mogelijkheden van het World Wide Web¹.

Deze nieuwe media hebben een groot aantal voordelen maar kunnen eveneens tot misbruiken leiden. Vragen rijzen over de toegang, veiligheid en privacy van deze informatie- en communicatietechnologieën. Hierbij stel ik mij de vraag welke weerslag dit heeft op minderjarigen. Om dit te kaderen ging ik op zoek naar cijfermateriaal over de negatieve ervaringen van kinderen op het internet. Wetenschappelijk onderzoek maakte mij duidelijk dat kinderen via het internet worden blootgesteld aan onaangepast of gewelddadig materiaal. 38 % van de kinderen tussen 10 en 13 jaar stootten onbedoeld op pornografisch materiaal.² Twintig procent van de tien- tot dertienjarigen gaf aan reeds het slachtoffer te zijn geweest van onaangename contacten zoals seksuele benadering, verbale agressie, pesterijen via het internet etc. Daarnaast ontmoeten ze via het internet onbekenden. Kinderen kunnen hiermee weinig kwaad berokkenen. Het gevaar ligt op de loer als ze persoonlijke gegevens of foto's doorsturen. Ongeveer 13% van de leerlingen verrichtte deze handelingen.³

---

¹ X. *Internet schokt twee op drie kinderen*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 177, 2007, p 10-11.

² Ibid p 11.

³ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006, p 99.

Een onderzoek van de Britse overheidsinstelling 'British Council' toont aan dat de Vlaamse jongeren de toppers zijn in het pesten in Europa.⁴ Deze opmerkelijke studie en de eerder aangehaalde cijfergegevens zetten mij aan het denken. In Vlaanderen krijgen we niet enkel te maken met pesten in 'real life' maar ook pesterijen via de nieuwe digitale mogelijkheden zoals het internet en de gsm. Aangezien het pesten via dit medium voor mij in het onbekende lag, besloot ik mij hierin te verdiepen. Cyberpesten komt in alle lagen van de bevolking voor. Omdat het mij te ver zou leiden om de verschillende leeftijdscategorieën te bespreken, besloot ik mij te beperken tot de minderjarigen. Bovendien werd ik op mijn stage te Action Innocence doorheen de preventieworkshops regelmatig geconfronteerd met dit relatief nieuw fenomeen. Kinderen beschouwen het internet als zeer belangrijk en tillen er voorbeeld zwaar aan als iemand hun MSN kraakt en alle contactpersonen verwijdert. Doorheen dit afstudeerproject gebruik ik op regelmatige basis ervaringen opgedaan doorheen mijn verdiepingsstage.

Ten einde de privacy van alle personen te vrijwaren, zijn alle gebruikte namen fictief.

Voor moeilijke woorden kan de lezer in de bijlage een verklarende woordenlijst raadplegen.

Een aangename en boeiende leestijd gewenst!

1.2 Probleemstelling

Internet en gsm zijn standaardattributen in het leven van jongeren. Iedere minderjarige heeft het recht deze te benutten maar sommigen misbruiken dit instrument. In deze bachelorproef wil ik één schaduwzijde van dit zeer rijke medium onderzoeken namelijk cyberpesten.

'Wat is de stand van zaken betreffende het fenomeen cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen?' vormt het uitgangspunt van dit afstudeerproject. Daarmee samenhangend, kunnen volgende subvragen worden geformuleerd. Hoe wordt dit begrip gedefinieerd en is dit strafbaar bij wet? De cyberpesterijen worden gezien als het elektronische verlengstuk van klassiek pesten. Is dit een correcte veronderstelling en bestaan er verschillen/gelijkenissen met pesterijen in cyberspace? Wat maakt het fenomeen zo populair en welke zijn

---

⁴ X. Vlaamse scholieren zijn grootste pesters van Europa. In: De Morgen, 1 maart 2008.

de gevolgen van dergelijke gedragingen? Hoe kan het profiel van de verschillende betrokken partijen worden omschreven?

Welke rol kunnen de school en de ouders hierin betekenen? Welke preventieve aanpak kun je hanteren?

1.3 Opbouw van het eindwerk

Het eerste hoofdstuk van de bachelorproef vormt een literatuuronderzoek rond de in de probleemstelling vermelde thema's. In het eerste onderdeel wordt de problematiek van cyberpesten, plagen en pesten in 'real life' omschreven. Vervolgens wordt gezocht naar verschillen evenals gelijkenissen tussen klassiek pesten en cyberpesterijen. Cyberpesten kent zowel directe als indirecte vormen. Het volgende item omschrijft deze pestvormen. 'Wat maakt cyberpesten zo populair?' maakt onderdeel uit van de volgende sectie. Daarnaast komt cyberpesten en de wet aan bod. Daarop volgt een profielomschrijving van de verschillende betrokken partijen. Een omschrijving van de gevolgen van dergelijke gedragingen maakt het verdere onderwerp van deze rubriek. Dit alles wordt geschetst aan de hand van cijfermateriaal.

In het volgende hoofdstuk doorkijk ik de verschillende mogelijkheden uit om deze materie preventief aan te pakken. Ik stel een educatieve map op die beschrijft welke rol de school en ouders hierin kunnen betekenen. De praktijk wordt afgerond door het vermelden van een aantal suggesties.

Hoofdstuk vier vormt de afsluiting van mijn bachelorproef. De lezer kan er de eindbesluiten in raadplegen. Ze zijn een korte samenvatting van de verschillende hoofdstukken.

1.4 Dankwoord

Graag had ik in mijn dankwoordje een woordje gericht aan verschillende mensen die mij tijdens het maken van deze bachelorproef begeleid en ondersteund hebben. Omwille van die permanente steun had ik de moed om dit project tot een goed einde te brengen. Het realiseren van een bachelorproef is geen eenvoudige opdracht. Mede dankzij deze mensen ben ik hierin geslaagd.

Ten eerste wil ik mijn promotor, Evelien De Pauw, bedanken voor de steun en het vertrouwen die ze mij heeft gegeven. Ze begeleidde en ondersteunde mij doorheen het tot stand brengen van de bachelorproef.

Als tweede wil ik graag de medewerkers van Action Innocence bedanken voor de ondersteuning die ik mocht ervaren doorheen mijn verdiepingsstage. Gedurende deze periode werd mijn kennis omtrent cyberpesten verruimd. Ik ben deze personen dankbaar voor de kennisoverdracht.

Als laatste, maar zeker niet onbelangrijkste, wil ik graag mijn ouders bedanken. Zij steunden mij tijdens het notuleren van dit afstudeerproject. Zij waren mijn houvast. Zonder hen had ik deze bachelorproef nooit kunnen realiseren.

2 Literatuuroverzicht

Dit gedeelte kadert binnen mijn theoretische studie van cyberbullying. Met het oog op het bieden van een antwoord op mijn probleemstelling, worden de meest centrale items aangekaart. Als eerste geef ik een duidelijk beeld wat de problematiek inhoudt. Ik kader de gelijkenissen evenals de verschillen tussen cyberpesten en de pesterijen in 'real life'. Vervolgens geef ik een voorstelling van de verschillen van pesten in cyberspace evenals de reden waarom dit fenomeen aan belangstelling wint. Cyberpesten is bij wet strafbaar. De belangrijkste artikels die betrekking hebben op dit gegeven worden geschetst. In het volgende onderdeel worden de kenmerken van dader, slachtoffer en toeschouwer aangekaart. Daarnaast volgt een toelichting van de gevolgen van dergelijke wanpraktijken. Dit alles wordt geïllustreerd aan de hand van cijfermateriaal.

2.1 Cyberpesten: definitie

Pesten is een fenomeen dat altijd al heeft bestaan. Het komt tot uiting in verschillende vormen en onder diverse leeftijdscategorieën. Het vindt plaats in scholen, verenigingen, op het werk, in families etc. Feit is wel dat er in onze huidige samenleving op een andere manier wordt gepest dan vroeger. Hiervoor wordt meer en meer gebruik gemaakt van de digitale mogelijkheden. Het kan beschouwd worden als het elektronische verlengstuk van het klassieke pesten.⁵

Klassiek pesten wordt volgens Dan Olweus als volgt gedefinieerd: *'Een kind of jongere wordt gepest of getreiterd als hij of zij herhaaldelijk en langdurig blootstaat aan negatieve handelingen verricht door één of meerdere kinderen of jongeren'*.⁶ Onder negatieve handeling verstaat Olweus, het opzettelijk schade of ongemak bezorgen aan de andere. Dit kan zich uiten in verbale (schelden, spotten etc.) als fysieke (iemand een mep verkopen, duwen of trekken etc.) handelingen. Deze handelingen moeten van herhaaldelijke en

---

⁵ KORSTEN G. & VAN DEN DRIESCHE J. *Pesten is laf! Cyberpesten is laffer!* In: Maatwerk, vakblad voor maatschappelijk werk, nr. 1, 2006, p 12-14.

⁶ OLWEUS D. *Treiteren op school, omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas.* College uitgevers, Amersfoort, 1992, p 96.

langdurige aard zijn evenals de aanwezigheid van een machtsonevenwicht geldt in deze context.⁷

Pesten staat niet synoniem voor plagen. Plagen is een geintje uithalen met iemand en een hoofdzakelijk éénmalige gebeurtenis. Het heeft niet tot doel de andere pijn te doen en doet zich voor op vriendschappelijke basis. Beide partijen zijn dus gelijkwaardig.⁸ Stalking daarentegen omvat: '*het voortdurend achtervolgen, belagen of lastigvallen door een persoon.*'⁹ Een stalker gaat door zijn daden iemand viseren waardoor het slachtoffer gaat vrezen voor zijn/haar veiligheid. Het doel van de stalker is om een continue controle en verstoring uit te voeren op het leven van zijn slachtoffer.¹⁰

Het is moeilijk om tot een éénduidige definiëring van cyberpesten te komen. Het pesten via het internet wordt meestal als volgt omschreven: '*Cyberpesten is pesten via de nieuwste vormen van multimedia, meer bepaald de informatie – en communicatietechnologieën.*'¹¹ Onder deze noemer vallen vooral het internet en de gsm. Om te kunnen nagaan wat er bedoeld wordt met deze definitie, is het noodzakelijk om 'pesten' te definiëren. Er zijn een vijftal kenmerken te onderscheiden waarin de meeste auteurs zich kunnen vinden.¹² Ik neem deze vijf begrippen over. Om deze karakteristieken te duiden, maak ik gebruik van een praktijkvoorbeeld.

Mieke is 12 jaar en wordt via het digitale medium gepest. Ze ontvangt op regelmatige basis dreigmails. Op zowat iedere chat waar ze terecht komt, wordt ze geconfronteerd met pesterijen. Ze voelt zich nergens meer veilig.

- De pestkop heeft tot doel het gepeste kwaad te berokkenen of angst aan te jagen.

---

⁷ OLWEUS D. Treiteren op school, omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas. College uitgevers, Amersfoort, 1992, p 96.

⁸ GIELEN G. 'Informatieve website over cyberpesten' [WWW]. GIELEN G.: <http://www.cyberpesten.be> [21/11/2007]

⁹ X. 'Wat is stalking?' [WWW]. SASAM vzw: http://www.sasam.be/wat_is_stalking.html [15/04/08]

¹⁰ Ibid

¹¹ VANDEBOSCH H. & VAN CLEEMPUT K. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen*. In: Welwijs, jg 17, nr. 3, 2006. p 3.

¹² Ibid p 3.

De pestkop doet dit door Mieke voortdurend lastig te vallen via uiteenlopende kanalen zoals pestberichten op de chat, het sturen van virussen, het sturen van seksueel getinte e-mails etc. Mieke is bang om de pester te verwijderen omdat hij/zij gedreigd heeft haar te vermoorden als ze dit doet.

- Men probeert aanhoudend en systematisch het slachtoffer op een vijandige manier te raken.

Mieke beschikt op MSN over een space. De online pestkop heeft een vakantiefoto van Mieke in bikini van haar space gehaald en deze bewerkt met een gratis te downloaden bewerkingsprogramma. De persoon in kwestie gaf haar flaporen, grote neus evenals een dikke buik en billen. Bovendien werd deze foto op het forum van klas geplaatst. Iedereen kan naar hartenlust commentaren plaatsen bij deze foto.

- Door de fysieke afwezigheid van het slachtoffer verkeert het niet in de mogelijkheid het pestgedrag uit te lokken via verbaal en/of fysiek geweld.

Mieke werd op MSN verweten voor slet. Ze wist niet waarover de persoon het had en wou alles uitklaren. Ze had niets verkeerd gedaan en uit het niets begonnen ze haar uit te schelden.

- Grijpt hoofdzakelijk plaats in vertrouwde groepen.

Het beginstadium van het pesten vond plaats op MSN Messenger. Ze chatte er gedurende ruime tijd met Jonas, iemand die ze via het internet leerde kennen. Bij Jonas voelde ze zich goed en kon heel wat geheimen met hem delen. Van de ene dag op de andere begon hij haar uit te schelden. Ze dacht in Jonas een goede vriend te hebben gevonden.

- De pestkop verkeert in een machtige positie. Hij kan namelijk anoniem of in naam van iemand anders opereren.

Mieke dacht Jonas te kennen omdat ze zowat iedere avond chatten. Volgende week zouden ze voor de eerste keer afspreken maar dit werd uit de weg geruimd door de plotse pesterijen van haar online vriendje. Ze wist vervolgens niet wie het was en had het gevoel weinig te kunnen ondernemen.

Bij het pesten via dit relatief nieuwe medium wordt de non-verbale communicatie tot een minimum herleid. Gelaatsuitdrukkingen, ondertonen, gebaren bereiken zelden het slachtoffer. De kans tot misinterpretatie bij de ontvanger is uiterst groot.

Een aantal illustraties van kwetsende internet- en gsm- praktijken zijn: opzettelijk doorsturen van een virus, op websites stemmen of je iemand al dan niet leuk vindt, het verspreiden van roddels via internet of gsm, inbreken in iemand zijn MSN of mailbox en het wijzigen van het paswoord, sturen van dreigende e-mails, bewerkte foto's van anderen verspreiden via het net, opzettelijk iemand uitsluiten uit een online groep, beledigende sms sturen etc.

2.2 Klassiek pesten versus cyberpesten

De oorsprong van klassiek pesten ligt in een ver verleden. Door het internet hebben pestkoppen een nieuwe vorm van aanval ten aanzien van hun slachtoffers gevonden. Tussen het pesten via het digitale medium en het klassieke medium zijn zowel verschillen als gelijkenissen vast te stellen. Het opzettelijk kwetsen van andere individuen evenals de ongelijke machtsverhouding en intentionaliteit vinden hun neerslag in het klassieke als het cyberpesten.

Naast deze gelijkenissen zijn er toch een aantal belangrijke verschillen tussen klassiek pesten en cyberpesten.^{13 14}

- Zoals eerder aangehaald is er in beide vormen van pesten sprake van een ongelijke machtsverhouding. Bij het klassieke pesten bestaat het onevenwicht in de machtsverhouding tussen de pestkop en het slachtoffer door de sterke fysieke positie van de pester. Bij het cyberpesten verwerft de pester zijn machtspositie door zijn cyberkennis, kennis van het internet.
- Het internet biedt de kans om gemakkelijk een andere identiteit aan te nemen. Door deze anonimiteit wordt de drempel om te pesten in cyberspace verlaagd. De pestkop krijgt de moed scherper of gemener te zijn in zijn gedragingen omdat hij denkt anoniem te kunnen opereren.
- Bij cyberbullying wordt het herhaaldelijke karakter in vraag gesteld. Daarnaast maakt de nieuwe multimedia het mogelijk om kwetsende berichten heel snel te verspreiden en onder veel meer personen. Het neemt maar een paar minuten in beslag om op een website bewerkte

---

¹³ VANDEBOSCH H. & VAN CLEEMPUT K. Samenvatting: *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen*. viWTA, Brussel, 2006. p 1-2.

¹⁴ GIELEN G. 'Informatieve website over cyberpesten' [WWW]. GIELEN G.: <http://www.cyberpesten.be> [21/11/2007]

foto's of kwetsende commentaren te plaatsen. Bovendien blijven deze genante foto's of commentaren lange tijd op het internet staan terwijl een publieke vernedering eerder van korte duur is.

- Het klassieke pesten grijpt hoofdzakelijk plaats in vertrouwde omgeving en de daders zijn over het algemeen bekenden. Cyberpesten daarentegen dringt binnen in de private sfeer van het slachtoffer. Cyberbullying kan ook gebeuren door 'online mensen'. In cyberspace is het individu nergens meer veilig, ook in zijn vertrouwde omgeving wordt hij met deze 'online agressie' geconfronteerd.
- Het treiteren in cyberspace zorgt ervoor dat de pester niet ziet welk effect zijn gedrag heeft op het slachtoffer door de lijfelijke afwezigheid. Bij het klassieke pesten is er een fysieke aanwezigheid van beide partijen waardoor ze beter beseffen hoe kwetsend de boodschap is. Het pesten in cyberspace zorgt voor een geringer inlevingsvermogen.

2.3 Vormen van cyberpesten

Bij het digitaal pesten kan net zoals bij het klassieke pesten een onderscheid worden gemaakt tussen directe en indirecte vormen van pesten. Het directe treiteren houdt in dat het slachtoffer rechtstreeks betrokken is bij het voorval. Bij de tweede categorie is dit niet noodzakelijk. Vooral bij deze multimedia biedt het indirecte pesten vele mogelijkheden.

Om de verschillende vormen van online pesten te verduidelijken, worden telkens een aantal illustraties naar voor geschoven.¹⁵

---

¹⁵ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006. p 37-40.

2.3.1 Direct pesten

Het direct pesten wordt onderverdeeld in vier categorieën. Om elke rubriek te duiden worden een aantal voorbeelden aangehaald.

Fysiek cyberpesten¹⁶

- Hacken of inbreken in het computersysteem van het slachtoffer om vertrouwde informatie te stelen, wachtwoord te wijzigen, alle contactpersonen verwijderen etc.
- Enorme grote bestanden doorsturen naar een individu met als doel de computer te laten vastlopen.
- Opzettelijk doorsturen van virussen waardoor de pc van de andere wordt beschadigd.

Verbaal cyberpesten

- Flaming: dit begrip wordt als volgt omschreven: '*het sturen van beledigende, agressieve, vernederende, bedreigende of vijandige boodschappen via bij internet -, e-mailverkeer of gsm*'.¹⁷
- Seksueel suggestieve boodschappen versturen en/of publiceren door gebruik te maken van e-mail of gsm. Ter illustratie: een meisje liet toe dat haar vriendje seksueel getinte foto's van haar maakte met zijn mobieltje. Ze knoopte haar bloes open en liet haar borsten zien. Een paar weken later is dit koppel verwickeld in een ruzie. De jongen is boos op zijn vriendin en stuurt de foto's door naar zijn vrienden. Binnen het uur heeft heel de klas het meisje in haar blootje gezien.¹⁸
- Online steaming is een vorm van verbaal pesten waarbij het slachtoffer online wordt afgeperst. Een individu of groep jongeren bedreigen, vernederen het slachtoffer of beschadigen zijn computer als hij zijn geld of goed niet afgeeft.¹⁹

---

¹⁶ VANBUJEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006. p 50.

¹⁷ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006. p 38.

¹⁸ VANBUJEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006, p 50.

¹⁹ GIELEN G. 'Informatieve website over cyberpesten' [WWW]. GIELEN G.: <http://www.cyberpesten.be> [21/11/2007]

Non- verbaal cyberpesten

Het doorsturen van pornografische, bedreigende, vernederende of choquerende beelden, foto's of cartoons valt onder deze noemer. Deze illustraties kunnen onder andere verminking, bloederige taferelen, geweld omvatten. Het bewerken van foto's behoort eveneens tot het non- verbaal pesten. Dit kan zich uiten in iemands hoofd op een bloot mensen- of dierenlichaam plaatsen. Deze foto's worden op het internet geplaatst. Eens deze foto op het internet staat, kun je deze nooit meer terughalen. Het is onmogelijk na te gaan naar waar deze foto's zijn gestuurd, wie ze bezit en op welke sites deze afbeelding is geplaatst. De afbeelding wordt verschillende malen doorgestuurd en gedownload. Ze staat er dus op voor de rest van je leven.^{20 21}

Sociaal online pesten

Onder deze categorie valt onder andere iemand uitsluiten uit een online community. Een voorbeeld is iemand de toegang weigeren tot een online groep waarin alle personen van de klas deel van uitmaken zoals MSN.²²

---

²⁰ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006, p 39.

²¹ VANBUEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006. p 50.

²² Ibid p 50.

2.3.2 Indirect pesten²³

Een eerste vorm van indirect pesten is outing. Bij outing wordt private of vertrouwelijke informatie van het slachtoffer verspreid. Dit kan plaatsgrijpen door het versturen van private informatie over een persoon via chatgesprekken, sms, e-mail etc. Een ander voorbeeld is al dan niet bewerkte pornografische foto's van een persoon publiceren op het internet zodat deze illustraties voor iedereen zichtbaar zijn.²⁴

Een relatief nieuw fenomeen uit zich in happy slapping. Het is een rage overgewaaid uit Groot-Brittannië waarin meestal één persoon in elkaar wordt geslagen door een groepje jongeren. Deze vechtpartij wordt gefilmd (over het algemeen met de gsm) en gepost op het internet. Eind maart 2006 werd een vijftienjarige jongen in Antwerpen het slachtoffer van dit 'leedvermaak'. De motorisch gehandicapte jongen kreeg op school reeds een pak slaag. Na schooltijd, op weg naar huis, escaleerde de situatie. De tiener werd door dezelfde jongeren een jas over het hoofd getrokken. Het slachtoffer kreeg tot bloedens toe een aantal meppen toegediend. De jongen was zwaar gewond. Dit gebeuren werd door één van de jongens gefilmd met de GSM en vervolgens op internet geplaatst.²⁵

Onder de noemer van indirect pesten valt ook 'masquerade'. Deze term verwijst naar 'gemaskerd' waarin de pestkop een andere of de identiteit van de gepeste aanneemt. Dit gebeurt door het kraken en misbruiken van paswoorden. Door het aannemen van iemand anders zijn elektronische identiteit kan deze zich voordoen als het slachtoffer in chatboxen, op pornografische websites etc. De pester kan eveneens het wachtwoord van het slachtoffer hacken en voorbeeld op MSN beledigende berichten versturen naar de contactpersonen in naam van het slachtoffer. Andere voorbeelden zijn: een persoon inschrijven voor een activiteit, een wedstrijd, een abonnement zonder dat de persoon in kwestie hiervan op de hoogte is of dit wil. Een vaak voorkomende situatie is iemand lid maken van een pornografische community.

---

²³ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006, p 39-40.

²⁴ VANBUEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006, p 50.

²⁵ X. *Happy slapping is rage*. In: De Standaard, 25 maart 2006.

'Identity fluidity' betekent zich voordoen als een ander persoon door het aannemen van een andere elektronische identiteit zoals geslacht, leeftijd, status... Het aannemen van een andere online identiteit heeft als doel om het slachtoffer te misleiden. Zo is het via MSN mogelijk om tegen betaling sms'jes te versturen. Je kunt met om het even welke telefoon dit online pakket aan sms'jes bestellen, zonder hiervoor je identiteit prijs te geven. Het is perfect mogelijk dat kinderen beroep doen op de gsm van hun ouders, familie, vriendjes etc. om dit pakket te bestellen. Deze tekstberichten kun je vervolgens via een anoniem of fictief aangemaakte account in MSN versturen. Langs deze weg is het mogelijk iemand te pesten door het aannemen van een andere identiteit of deze niet bekend te maken.²⁶

Een andere vorm van indirect online pesten, is het verspreiden van roddels over personen onder andere via het internet of sms. Het internet biedt heel wat mogelijkheden om op een creatieve manier iemand te pesten. Denk maar aan het oprichten van een website om personen te pesten of te treiteren. Op deze haatopwekkende sites roept men iedereen op, iemand belachelijk te maken. Er wordt een negatief beeld van het slachtoffer opgehangen door het plaatsen van vernederende teksten, foto's of video's, mogelijkheid om te stemmen voor het lelijkste, saaiste, onpopulaire ... kind. Dit wordt de 'hate group website' genoemd.

2.4 Wat maakt cyberpesten zo populair? ²⁷ ²⁸

Jongeren willen experimenteren en de nieuwe informatie- en communicatietechnologie is hiervoor een uitgelezen medium. Het biedt een ruime waaier aan mogelijkheden aan om dit te realiseren. Daarnaast creëert het internet en de gsm een illusie van anonimiteit. Door het aannemen van een andere identiteit denken jongeren dat ze niet gevat kunnen worden. Door in een onzichtbare rol te kruipen voelen de minderjarigen zich minder geremd. Ze gaan vaker dingen doen en/of zeggen waartoe ze minder geneigd zijn in 'real life'. Deze illusie van onzichtbaarheid en anonimiteit zorgt ervoor dat

---

²⁶ GIELEN G. 'Informatieve website over cyberpesten' [WWW]. GIELEN G.: <http://www.cyberpesten.be> [21/11/2007]

²⁷ GIELEN G. 'Informatieve website over cyberpesten' [WWW]. GIELEN G.: <http://www.cyberpesten.be> [21/11/2007]

²⁸ VANBUEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006. p 50.

jongeren bij cyberpesterijen harder optreden in vergelijking met het klassiek pesten. Een rechtstreekse confrontatie ontbreekt immers.

Een andere reden waarom de populariteit van deviante internet- en gsm-praktijken almaar toeneemt is de grote toegankelijkheid en de ruime technische mogelijkheden. Daarnaast is het voor de jongere een gemakkelijk te hanteren medium. Iemand pesten via internet of gsm kun je onmiddellijk doen, het is niet meer nodig om de persoon op te wachten of het juiste moment uit te kiezen. In een paar seconden tijd is een virus of dreigmail doorgestuurd. Dit zorgt ervoor dat jongeren slechts in geringe mate nadenken bij hun gedragingen.

Door de fysieke afwezigheid van het slachtoffer ziet de pestkop niet welk effect zijn gedragingen hebben op het slachtoffer. Daardoor zal de online dader sneller sociale en ethische normen overschrijden en wordt de gehanteerde taal in cyberspace brutaler. Op het internet worden de wetten en omgangsregels die gelden in het dagelijkse leven van tafel geveegd.

Een laatste element dat cyberbullying zo populair maakt is het weinig optreden van diverse autoriteiten tegen deze deviante praktijken. Dreigen met straffen hebben weinig invloed op pesten in cyberspace omdat jongeren uitgaan van de gedachte niet opgespoord te kunnen worden. Wat jongeren echter vergeten is dat alle handelingen via het internet gebeuren met een IP-adres.

*Het IP- adres, ook het internetadres genoemd is de code waarmee een internetgebruiker wordt geïdentificeerd.*²⁹

Iedere computer op het internet beschikt over zo'n IP- adres. De politie kan dit nummer nagaan om onder andere cyberpesterijen op te sporen.³⁰

---

²⁹ DE GROOFF D. *Het grote woordenboek van de nieuwe media*. Davidsfonds, Leuven, 2001, p 174.

³⁰ X. 'ECOPS' [WWW]. ECOPS: <http://www.ecops.be/webforms/Default.aspx?Lang=NL> [31/01/2008]

2.5 Cyberpesten en de letter van de wet

Dit pesten via de moderne informatie- en communicatietechnologieën kan strafrechtelijk vervolgd worden. In het strafwetboek zijn een reeks artikels opgenomen waarmee de online dader kan worden vervolgd en gestraft. Het artikel dat het meeste betrekking heeft op cyberpesten is artikel 442bis dat ingevoegd werd bij de wet van 30 oktober 1998.³¹ Dit artikel heeft betrekking op belaging of anders gezegd stalking en wordt als volgt omschreven.

*'Hij die een persoon heeft belaagd terwijl hij wist of had moeten weten dat hij door zijn gedrag de rust van die bewuste persoon ernstig zou verstoren, wordt gestraft met een gevangenisstraf van vijftien dagen tot twee jaar en met een geldboete van vijftig frank tot driehonderd frank of met een van de straffen alleen.'*³²

Dit artikel is enkel van toepassing indien er een klacht is van een persoon die stelt te worden belaagd. Zonder beklaging van het slachtoffer kan geen strafvordering worden ingesteld.

De bepalingen van dit artikel zijn zeer ruim en zien er als volgt uit:³³

- Belaging of stalken staat synoniem voor overlast die lastigvallen van een persoon met zich meebrengt.
- Het op een ernstige manier verstoren van elke vorm van rust. De persoon in kwestie wordt gevisieerd.
- De dader had op de hoogte moeten zijn dat hij met zijn gedragingen de rust van die andere persoon hinderde. Een bijzondere schuld of opzet van de dader dient niet noodzakelijk aanwezig te zijn.

Het is duidelijk dat het wettelijke kader van cyberpesten bestaat uit belaging, verstoring van de rust en overlast. De meeste daders van cyberbullying zijn zich niet bewust van hun gedragingen en de hiermee samengaande effecten

---

³¹ VERBEREN G., MESDOM F., BOGAERT M. & VAN RENTERGHEM T. 'Cyberpesten, context en te beogen oplossingen' [WWW] Child focus: http://www.saferinternet.be/docs/12_sy0506_nl.pdf [27/03/2008]

³² Ibid

³³ DE NEVE K., APPERMANS E., POLLARIS L. & MULLER F. *Cyberpesten en de wet*. In: projectboek van de Katholieke Hogeschool Limburg van de afstudeerrichting bachelor orthopedagogie, 2006. p 4.

op het slachtoffer. Het voordeel is dat het artikel 442bis geen bijzonder opzet van de dader noodzakelijk acht.³⁴

Belangrijk om weten is dat er in België een cel 'Federal Computer Crime Unit' (FCCU) bestaat bij de Federale Politie. Deze internetpolitie trekt ten strijde tegen internetcriminaliteit.

Via het internetadres <http://www.ecops.be> – van de FCCU – kunnen uiteenlopende vormen van informaticacriminaliteit worden gemeld. Elke melding wordt onderworpen aan een grondig onderzoek.

*'Het Ecops is een online meldpunt waar je als internetgebruiker voor misdrijven op of via het internet opgericht, kan melden.'*³⁵

Net zoals bij ieder gerechtelijk onderzoek gaat ook de FCCU op zoek naar sporen van de pesterijen in cyberspace. Aangezien de moderne telecommunicatiemiddelen vluchtige media zijn waarin dagelijks veranderingen plaatsgrijpen, is het belangrijk het bewijsmateriaal in de cyberomgeving op te slaan, af te printen en ze te overhandigen aan de Federal Computer Crime Unit. Deze bewijsstukken kunnen hun weerslag vinden in MSN- gesprekken, bedreigende emails, bewerkte foto's, bezwarende teksten etc.³⁶

2.6 Profiel

In het verleden werd weinig wetenschappelijk onderzoek verricht naar de kenmerken van daders en slachtoffers van cyberpesten. Een aantal gegevens over internetpesterijen zijn grotendeels duidelijk geworden in een grondige studie door de onderzoekers Ybarra en Mitchell in 2004. Deze personen kwamen tot een aantal opmerkelijke besluiten inzake de verschillende profielen bij cyberpesterijen. Deze conclusies kan de lezer raadplegen onder het item online dader, online slachtoffer en online toeschouwers.

---

³⁴ X. 'ECOPS' [WWW]. ECOPS: <http://www.ecops.be/webforms/Default.aspx?Lang=NL> [31/01/2008]

³⁵ Ibid

³⁶ X. 'ECOPS' [WWW]. ECOPS: <http://www.ecops.be/webforms/Default.aspx?Lang=NL> [31/01/2008]

In het onderzoek 'Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen' werd aan de onderzochte jongeren rechtstreeks de vraag gesteld reeds in contact te zijn gekomen met cyberpesterijen. Op deze onderzoeksvraag antwoordt één op tien jongeren slachtoffer, bijna twee op tien pestkop en drie op tien online getuige te zijn geweest van cyberbullying.

2.6.1 Online daders

Er wordt gespeculeerd dat de daders van 'online agressie' vaker intensieve internetgebruikers zijn en over meer computer- en internetkennis beschikken en zich daardoor machtig voelen. Online pesters ervaren minder controle van hun ouders of opvoeders. Dit gebrekkig toezicht staat niet synoniem voor mindere strafvorderingen. Bij het pesten in cyberspace is de fysieke kracht en sociale status minder belangrijk dan de kennis van de geavanceerde internettoepassingen. Kinderen of jongeren belast met psychosociale moeilijkheden nemen sneller het profiel van dader aan. Het onderzoek van Ybarra en Mitchell toont aan dat circa de helft van de cyberpesters slachtoffer zijn van pesterijen in 'real life'. Daarnaast vertoont de dader vaker crimineel en depressief gedrag en ligt de scholingsgraad lager in vergelijking met niet – online pesters. Vervolgens concluderen de auteurs Ybarra en Mitchell dat de pestkop in cyberspace vaker chatrooms bezoekt dan andere jongeren. Ze beschouwen het internet als prioritair. Zowel jongens als meisjes bekennen evenveel anderen lastig te vallen in cyberspace. In 'real life' gaan meisjes minder agressief reageren terwijl ze op het World Wide Web sneller overgaan tot deze gedragingen. De anonimiteit speelt hierin een omvangrijke rol. Als laatste zorgt de leeftijd voor een verschil in mogelijkheid om de rol van pestkop op zich te nemen. Oudere kinderen gaan vaker over tot pesterijen in vergelijking met jongere kinderen.^{37 38}

---

³⁷ VANBUEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006. p 50.

³⁸ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006, p 41.

2.6.2 Online slachtoffers^{39 40}

Over het algemeen beschikken de online slachtoffers over dezelfde psychosociale kenmerken als hun pestkoppes en is de emotionele band tussen ouder en kind minder sterk. Net zoals de pestkoppes in cyberspace geven de cyberslachtoffers aan een frequente gebruiker te zijn van deze informatie- en communicatietechnologie. Wat hun ICT gedrag betreft, gaan de onderzoekers uit van de verwachting dat de slachtoffers meer risicogedrag vertonen. Dit betekent dat ze sneller overgaan tot het blootgeven van persoonlijke gegevens zoals adres, telefoonnummer, voor- en familienaam etc. De meeste jongeren die op het internet doelwit zijn van pesterijen, vinden ook hun weerslag in klassiek pesten. Dit sluit niet uit dat de mogelijkheid bestaat enkel via het internet gepest te worden. Vervolgens hebben de slachtoffers een negatiever zelfbeeld en minder vrienden. De meerderheid (69%) van de online slachtoffers heeft aan niet te weten wie hun belager is.⁴¹ Slechts de helft van de slachtoffers vertelt over de pesterijen.⁴² Dit heeft een aantal redenen:

- Angst voor een verbod op het internet,
- Willen hun ouders niet ongerust maken of teleurstellen,
- De vrees is ingeboezemd om uitgelachen te worden of angst voor een escalatie van de situatie,
- Denken dat de ouders hen niet kunnen helpen door een gebrek aan ICT kennis,
- Ze voelen schaamte en leggen vaak de schuld bij zichzelf: 'Ik heb het verdiend'.

2.6.3 Online toeschouwers

Een wetenschappelijk onderbouwd onderzoek naar het profiel van de toeschouwers bij het online pesten blijft op dit ogenblik uit. Toch laat het rapport 'Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen' zien dat de bijstaanders het pesten in cyberspace vaak als onrechtvaardig beschouwen. Dit staat niet

---

³⁹ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006, p 42.

⁴⁰ VANBUEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006. p 50.

⁴¹ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006, p 101.

⁴² Ibid p 101.

synoniem voor het aanbieden van hulp aan het slachtoffer. Ze staat voor een dilemma: moeten ze het misbruik melden of niet, al dan niet de ketting van cyberpesten doorbreken (bewerkte foto's wel/niet doorsturen) of samen opkomen voor het slachtoffer? De jongere weet niet welke actie te ondernemen en de reden hiervoor kan gezocht worden in het niet weten hoe adequaat op te treden in dergelijke scenario's of het koesteren van angstgevoelens voor represailles.^{43 44}

2.7 Gevolgen van cyberpesterijen

Het pesten in cyberspace brengt verre gaande gevolgen met zich mee. Belangrijk is dat deze gevolgen niet worden geminimaliseerd. Vaak trekken enkel de meest rampzalige pesterijen de aandacht. Denk maar aan doodsbedreigingen of effectieve schietpartijen. Elke vorm van cyberpesten ondermijnt het zelfvertrouwen van kinderen, ook de minder dramatische incidenten. (iemand uitsluiten uit een chatbox, inbreken in iemand zijn account en het paswoord wijzigen)⁴⁵ Daarnaast hebben ze meer kans op angst en depressie in vergelijking met niet-slachtoffers. Onderzoek toont aan dat drie keer zoveel kinderen die via het internet werden getreiterd, symptomen van stress vertonen.⁴⁶

Een onderzoek van Ybarra en Mitchell maakt duidelijk dat de gevolgen van deviante internet- en gsm- praktijken een grotere impact hebben dan het pesten in 'real life'. Hiervoor zijn een reeks duidelijk aanwijsbare redenen op te sommen. Het gaat over het anonieme karakter, fysieke afwezigheid van het slachtoffer, het indringende karakter en de reikwijdte.⁴⁷

Ongeveer de helft van de kinderen houdt het 'slachtoffer zijn' in cyberspace voor zich. Dit komt omdat de minderjarigen denken op weinig respons van de

---

⁴³ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006, p 42-43.

⁴⁴ VANBUJEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006. p 50.

⁴⁵ GIELEN G. 'Informatieve website over cyberpesten' [WWW]. GIELEN G.: <http://www.cyberpesten.be> [21/11/2007]

⁴⁶ VANDEBOSCH H. & VAN CLEEMPUT K. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen*. In: Welwijs, jg 17, nr. 3, 2006, p 4.

⁴⁷ Ibid p 4.

ouders te kunnen rekenen. Ze gaan ervan uit dat de opvoeders hen niet begrijpen door hun geringere kennis van deze multimedia. Ze zijn bang voor een verbod op gsm- of computergebruik.⁴⁸

2.8 Cijfers

Omdat ik graag de ernst van het pesten in cyberspace wil kaderen, kies ik ervoor dit te staven aan de hand van cijfermateriaal.

Als eerste wens ik een beeld te scheppen van de meest voorkomende cyberpesterijen in Vlaanderen. Hiervoor beroep ik mij op een onderzoek van viWTA inzake 'Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen':⁴⁹

- A. Iemand beledigen of bedreigen via het internet of gsm (33,7% slachtoffer, 23,7% dader);
- B. Iemand misleiden via internet of gsm (27,3% slachtoffer, 30,8% dader);
- C. Roddels verspreiden via internet of gsm (19,9% slachtoffer, 12,9% dader);
- D. Inbreken in iemands computer en het paswoord wijzigen (15,9% slachtoffer, 14,6% dader).

Een grote groep jongeren hebben minder ervaringen met pesterijen in cyberspace waarvoor meer kennis van de internettoepassingen is vereist. Denk maar aan het oprichten van 'hate' websites waarbij een stemming wordt georganiseerd. Ter illustratie: vind je Veerle ook stom? Welke score ken je toe? Wat zou je veranderen aan Veerle?

Anderzijds voerde viWTA een onderzoek naar wie het slachtoffer wordt van cyberpesterijen. Aan de online daders werd de vraag gesteld wie ze als slachtoffer uitkiezen. Via multiple choice kwamen volgende resultaten aan het licht:⁵⁰

---

⁴⁸ GIELEN G. 'Informatieve website over cyberpesten' [WWW]. GIELEN G.: <http://www.cyberpesten.be> [21/11/2007]

⁴⁹ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006, p 97-99.

⁵⁰ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006, p 101.

- 44,8 % pestte één of meerdere personen in de onlinewereld die hij ook in het echt kent;
- 48,5 % ging over tot cyberbulling bij één of meerdere onbekenden;
- 14,1 % pestte via internet of gsm enkel personen die hij niet in het echte leven kent.

3 Het cyberpesten aangepakt

In dit hoofdstuk ga ik na op welke manier dit probleem preventies in werking kan treden. Vervolgens kom ik tot een voorstel hoe deze kwestie preventief aan te pakken aan de hand van een educatieve map.

3.1 Situering

Uit de literatuur blijkt dat 61,9% van de jongeren geconfronteerd wordt met cyberpesterijen.⁵¹ Dit pesten via internet en gsm is vaak harder dan pestgedrag in 'real life'. Daarom is het belangrijk het cyberpesten te voorkomen of te verhelpen. Slachtoffers van deze pesterijen mogen niet langer in de kou blijven staan. Om deze redenen moet er werk worden gemaakt van een degelijke aanpak. Ik denk dat de school een uitgelezen plek is om dit probleem onder handen te nemen en gezamenlijk aan te pakken. Dit komt omdat cyberbuyling vaak het verlengstuk is van klassiek pesten wat regelmatig schoolgerelateerd is.⁵² Het heeft diepgaande gevolgen voor het welbevinden en welzijn van jongeren op school. Het aanpakken van cyberpesten op school staat vervolgens niet los van de aanpak van het klassieke pesten.

Leerkrachten staan vaak machteloos ten aanzien van deze nieuwe pestvormen. Leerlingen omschrijven het pesten via dit digitale medium als 'laf'

en ouders hebben weinig controle over de internet- en gsm- praktijken van hun kinderen.⁵³ Het uitdokteren van een degelijk anti- cyberpestbeleid is noodzakelijk. Het is belangrijk zoveel mogelijk preventief op te treden tegen deviante internet- en gsm- praktijken. Aangezien het pesten in cyberspace

⁵¹ DE NEVE K., APPERMANS E., POLLARIS L. & MULLER F. *Educatieve spelen*. In: projectboek van de Katholieke Hogeschool Limburg van de afstudeerrichting bachelor orthopedagogie, 2006, p 20.

⁵² KORSTEN G. & VAN DEN DRIESCHE J. *Pesten is laf! Cyberpesten is laffer!* In: Maatwerk, vakblad voor maatschappelijk werk, nr. 1, 2006, p 12.

⁵³ Ibid p 12.

vooral rond de leeftijd van 10 tot en met 14 jaar erg populair is, kies ik ervoor mijn programma te richten tot kinderen van de laatste graad van het lager onderwijs.⁵⁴

Om het cyberpesten zo efficiënt mogelijk aan te pakken, werk ik een educatieve map uit. Het opstellen van deze educatieve map gebeurt hoofdzakelijk aan de hand van mijn stage – ervaringen bij Action Innocence en een grondige literatuurstudie die de lezer in het tweede deel van mijn bachelorproef kan inkijken.

Het kadert binnen het scheppen van een sfeer van welzijn en welbevinden op school.

3.2 Doel van het anticyberpestbeleid

De doelstelling van deze educatieve map is om zoveel mogelijk op een preventieve manier tewerk te gaan. Ik kies ervoor deze workshop te geven aan leerlingen uit het laatste jaar van het lager onderwijs omdat onderzoek aantoonde dat deze pesterijen het meeste plaatsgrijpen tussen 10 en 14 jaar. Ik acht het belangrijk dat de kinderen zich bewust een mening vormen over de deviante internet- en gsm- praktijken. Daarnaast wil ik benadrukken dat cyberpesten niet 'hot' is en het vaak diepgaande gevolgen heeft voor de slachtoffers. De denkpiste over het anoniem opereren via het internet moet doorbroken worden. Kinderen dienen op de hoogte te worden gesteld dat er op het internet en bij het gebruik van de gsm wetten bestaan en vervolgens deviante praktijken worden bestraft. Respect voor elkaar is een belangrijke conditie voor het slagen van dit programma.

3.3 Aanpak

Kinderen zwijgen liever over deviante internet- en gsm- praktijken. Ze nemen de ouders of leerkrachten niet in vertrouwen omdat ze menen dat deze volwassenen onvoldoende vertrouwd zijn met dit medium.⁵⁵ Het wordt

---

⁵⁴ GIELEN G. 'Informatieve website over cyberpesten' [WWW]. GIELEN G.: <http://www.cyberpesten.be> [21/11/2007]

hoogtijd dat er een einde komt aan deze denkpiste van kinderen. Nog belangrijk is dat de leerkrachten en ouders worden gesensibiliseerd om hun kind te helpen en beschermen doorheen dit digitale tijdperk. Met het oprichten van een educatieve map, hoop ik hierin een steentje bij te dragen.

3.3.1 Inhoud preventiepakket

Deze map is opgedeeld in drie issues. Het eerste deel omvat het effectieve anticyberpestboekje. Dit document is bestemd voor de leerlingen. Het vormt voor de kinderen de leidraad doorheen het preventiegebeuren. Het maakt kinderen wegwijs in uiteenlopende op het internet gehanteerde begrippen. Ter illustratie: kinderen weten wel hoe het internet in zijn werking treedt, maar weten ze ook wat het internet is? Wat is cyberpesten? Bestaan er omgangsregels op het internet? Na een begrippenuiteenzetting worden kinderen actief betrokken in het anticyberpestbeleid. De opzet van dit protocol is zoveel mogelijk informatie uit de kinderen te halen wat een antoniem is van een hoorcollege. De kennis van de tieners vormt het startpunt van de preventie. Vervolgens krijgen de leerlingen de mogelijkheid om hun ervaringen neer te pennen, deel uit te maken van een rollenspel, kruiswoordraadsel op te lossen etc. Het tweede deel van de educatieve map vormt het stappenplan voor de leerkracht. Dit is een begeleidend document voor de docent waarin wordt aangegeven hoe ze de verschillende onderdelen doorheen de preventie dienen te doceren. In het kader van de nazorg wordt er een brief opgesteld voor de ouders, wat het derde gedeelte van de educatieve map uitmaakt. Deze vermeldt de belangrijkste secties van het anticyberpestprotocol. De ouders krijgen een aantal tips aangeboden hoe ze concreet hun kinderen kunnen beschermen tegen cyberpesterijen evenals de manier van optreden. Niet enkel op school maar ook thuis moeten kinderen weten dat ze bij een volwassene terecht kunnen indien er zich effectief problemen manifesteren. Kinderen moeten weten dat ze hun probleem niet alleen mogen dragen.

3.3.2 Doceren preventiepakket

Bij het begin van het schooljaar wordt een datum uitgekozen om dit pakket te doceren. Dit is belangrijk omdat langs deze weg het probleem niet uit de weg wordt geschoven. Er moeten ongeveer twee lesuren worden uitgetrokken om het preventiepakket aan te bieden. Het is belangrijk doorheen dit lespakket voldoende begeleiding te voorzien door de leerkracht(en). De leerkracht toont interesse in wat de leerlingen doen met hun gsm en het internet. Doorheen deze workshop komen de leerlingen samen met de leerkracht tot regels die

betrekking hebben op het gebruik van internet en gsm (netiquette). Deze afspraken worden op een groot blad neergepend waaronder elke leerling zijn handtekening plaats. Het is aangewezen dit op een duidelijk zichtbare plaats binnen de klas op te hangen evenals in het ICT- lokaal. Langs deze weg worden kinderen blijvend herinnerd aan 'hun' anticyberpestbeleid. Bij overtredingen dient de leerkracht te wijzen op de gemaakte afspraken en de pestkop niet ongestraft laten.

Om het welslagen van dit preventiepakket te garanderen, zou het aangewezen zijn om ongeveer twee weken na de workshop een evaluatie te plannen. Tijdens deze nabespreking wordt nagegaan of de kinderen de boodschap hebben begrepen. Dit wordt in de praktijk toegepast. De leerkracht bezorgt de kinderen een aantal oefeningen om te kijken of ze geleerd hebben op een veilige manier te surfen. Als laatste wordt de stand van zaken betreffende het anticyberpestbeleid geëvalueerd en eventueel bijgestuurd. Hierin vormt zowel de mening van de kinderen, leerkracht als ouders een belangrijke rol.

3.4 Educatieve map

3.4.1 Anticyberpestboekje

Dit document is bestemd voor de leerlingen. Op vraag van de leerkrachten vullen de kinderen de verschillende onderdelen in. Hun standpunten worden achteraf klassikaal behandeld.

a) INTERNET

Wat is het internet?

.....
 .....

Klasgesprek: wie van jullie gaat allemaal wel eens op het internet? Waarvoor gebruiken jullie het internet?

b) GSM

Klein onderzoekje binnen de klas

- wie van jullie heeft allemaal een gsm?
- waarvoor gebruiken jullie een gsm?

c) WEBCAM

Wat is een webcam?

.....
.....

Klasgesprek: wie van jullie heeft allemaal een webcam? Waarvoor gebruiken jullie deze webcam?

Wie van jullie heeft al eens iets gek gedaan voor de webcam? Kun je dit eens voortonen voor de klas? Wat is het verschil met iets presenteren voor de webcam en dit vertonen voor de klas?

d) CYBERPESTEN

Wat versta jij onder cyberpesten?

.....
.....

Interactief spel aan de hand van educatieve kaarten⁵⁶: het is de bedoeling dat je per groep één kaart neemt en dat je samen met de groepsleden deze vorm van pesten bespreekt en ieder hieromtrent zijn mening duidelijk maakt.

_____

⁵⁶ In de bijlage kan de lezer de educatieve kaarten raadplegen.

Vervolgens gaat één iemand van de groep jullie standpunten verdedigen voor de groep.

Rollenspel:

Situatieschets: Iemand trekt van jou, na het zwemmen, een foto terwijl je je aan het omkleden bent. Speel deze situatie. Hoe ga je reageren op dit gebeuren?

Klasgesprek: kennen jullie nog andere vormen van digitaal pesten? Heeft iemand dit al eens meegemaakt? Hoe voelde je daarbij? Wat kunnen de gevolgen zijn? Wat kun je doen om je klasgenootje te helpen?

e) *MENINGENSPEL*

Het is de bedoeling dat je per standpunt aangeeft welk antwoord correct is. Staaf hierbij je mening.

Stelling 1: Op het internet ben je altijd anoniem.

Akkoord   Niet akkoord

Waarom? .....

Stelling 2: Wat is een goed paswoord?

Voorbeeld 1

kim.verstraete@hotmail.com

paswoord: kim

Waarom?

.....

Voorbeeld 2

kim.verstraete@hotmail.com

paswoord: AppEI2008.!,?

Stelling 3: Op het internet mag ik persoonlijke gegevens doorgeven.

Akkoord   Niet akkoord

Waarom? .....

Stelling 4: Ik mag een foto van een vriendin gebruiken om deze op mijn space te plaatsen.

Akkoord   Niet akkoord

Waarom? .....

Stelling 5: Indien iemand mij een virus stuurt, mag ik één terugsturen.

Akkoord   Niet akkoord

Waarom? .....

Stelling 6: Als iemand mij uitscheldt via het internet of de gsm, ga ik terugschelden.

Akkoord   Niet akkoord

Waarom? .....

Stelling 7: Alles wat op het internet staat, is correct

Akkoord   Niet akkoord

Waarom? .....

Stelling 8: Er bestaan wetten op het internet (een aantal zaken zijn bij wet verboden)

Akkoord   Niet akkoord

Waarom? .....

Stelling 9: Sexgirl vind ik een goede nickname

Akkoord   Niet akkoord

Waarom? .....

f) KRUISWOORDRAADSEL

Om na te gaan of de kinderen de boodschap hebben begrepen, volgt er een kruiswoordraadsel.⁵⁷

3.4.2 Stappenplan voor leerkrachten

Dit stappenplan is een begeleidend document doorheen de workshop om de preventie optimaal te doceren. Om de sfeer wat lossier te maken, stelt iedereen een nickname op. Eerst peil je bij de kinderen of ze weten wat hiermee wordt bedoeld. Een nickname is een schuilnaam op het internet. Het wordt gebruikt om jezelf te beschermen via het digitale medium. Deze nickname spelden zowel leerlingen als leerkracht op hun trui. Het is de bedoeling dat we elkaar aanspreken met deze schuilnaam.

a) INTERNET

Zoals eerder aangehaald in de literatuurstudie gaan kinderen vaak op het internet. Ze weten hoe dit medium te hanteren maar zijn vaak niet op de hoogte wat het precies is. Als ik doorheen mijn stageperiode deze vraag stelde aan kinderen uit de basisschool, antwoordden ze vaak dat het een grote bibliotheek is ergens in China, een encyclopedie etc. Om deze redenen is het belangrijk het internet te definiëren. Daarnaast is het van groot belang dat de leerkracht dit medium serieus neemt en de belangrijkheid ervan niet onderkent. Dit kan de leraar doen door te peilen naar hun interesses op dit informatie- en communicatiemiddel. Langs deze weg word je op de hoogte gesteld, wat kinderen bezig houdt. Kinderen gaan via dit instrument experimenteren, leren en uitproberen. In tegenstelling tot volwassenen surfen ze over het algemeen niet enkel 'functioneel'. Het gevolg is dat ze doorheen

---

⁵⁷ De lezer kan deze activiteit raadplegen in bijlage 3.

hun zoektocht op informatie kunnen stoten die niet voor hun kinderoogen bestemd is. Als de leerkracht op de hoogte is van de belevingswereld van haar leerlingen, kan ze hen ondersteunen.

b) GSM

De gsm is een standaardtriboot geworden in het leven van kinderen. Kinderen weten wat het toestel is maar zijn ze zich er ook van bewust wat je er allemaal mee kunt doen? Een aantal voorbeelden:

- Telefoneren
- sms: versturen van tekstberichten
- mms: multimedia (foto's, filmpjes maken, geluiden etc.) Deze relatieve nieuwe functies op een gsm- toestel zorgen voor een nieuw fenomeen bij cyberbullying namelijk happy slapping. Hierbij worden films gemaakt van onder andere vechtpartijen.

Peil als laatste naar de reden waarom tieners een gsm gebruiken.

c) WEBCAM

Een voorbeeld om te duiden wat een webcam precies is: ik voerde een webcamgesprek met een vriendin. Ik zei 'ik ben eventjes naar het toilet'. Ik was helemaal niet naar het toilet, ik wou eventjes kijken wat ze allemaal deed voor de webcam in die periode dat ik er zozegd niet was. Ze was in haar neus aan het peuteren! Ik heb dit gebeuren gefilmd, evenals een foto van gemaakt.

Het is belangrijk om als leerkracht te benadrukken dat de webcam een camera is waarmee je foto's en filmpjes kan creëren. Het gevaar is dat deze beelden kunnen opgeslagen en verspreid worden via het internet. Eens op het internet, kun je deze nooit meer terughalen. De beelden zijn door verscheidene personen gedownload en doorgestuurd. De foto's of het filmpje staan er voorgoed op en gaan hun eigen leven leiden. Een ander gevaar is dat je kunt geconfronteerd worden met ongewenste beelden. Denk vervolgens na als je een webcamgesprek aangaat met iemand die je niet kent.

d) CYBERPESTEN

In eerste instantie laat je de kinderen neerschrijven wat zij verstaan onder cyberpesten. Vervolgens komen verschillende leerlingen aan bod met hun definitie. Uiteindelijk is het de bedoeling om samen tot volgende begripsomschrijving te komen: *'cyberpesten is pesten via de nieuwe media namelijk met de gsm en via het internet.'*⁵⁸

Aan de hand van educatieve kaarten leren kinderen kennis maken met de verscheidene vormen van cyberpesten. Het opzet is dat de kinderen zich in groepjes van ongeveer vier leerlingen indelen. Per groep nemen ze een kaart. Het is de bedoeling dat de kinderen in hun groepje deze vorm van cyberpesten bespreken en elkaar vertellen wat ze ervan vinden. Benoem ook deze vorm van cyberpesten. Vervolgens komt één iemand van de groep voor klas hun standpunten verdedigen. Het is de bedoeling dat ook andere kinderen hun mening meedelen. Dit gegeven blijft zich herhalen totdat iedere groep aan bod is gekomen.

Rollenspel

Situatieschets: Iemand trekt van jou, na het zwemmen, een foto terwijl je je aan het omkleden bent. Laat een paar kinderen dit rollenspel herhalen. Ga na wat de kinderen vinden van deze gebeurtenis. Stel hen de vraag of de kinderen uit het rollenspel op een goede manier reageerden. Peil naar de kinderen hun mening inzake dit gebeuren? Zou je dit zelf doen?

Klasgesprek: op basis van de standpunten van de kinderen door het interactieve spel en het rollenspel, kom je tot een anticyberpestprotocol. Hierin worden omgangregels inzake cyberbullying vastgelegd. Het is belangrijk dat iedereen akkoord is met deze afspraken evenals de leerkracht. Deze worden op een groot blad neergepend. Iedere leerling plaatst hieronder zijn handtekening, inclusief de leerkracht. Het document wordt op een duidelijk zichtbare plaats evenals in het computerlokaal opgehangen. Langs deze weg worden ze blijvend herinnerd aan 'hun' afspraken. Vervolgens zoekt de leerkracht samen met de leerlingen naar straffen om dit probleem aan te pakken. Het standpunt van de kinderen is hierin van buitengewoon belang omdat zij weten welke schade dergelijke praktijken aanrichten. Zorg er als begeleider wel voor dat de straffen een positief effect met zich meedragen en

---

⁵⁸ VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA.* viWTA, Brussel, 2006, p 35.

vervolgens haalbaar zijn. Deze straffen worden eveneens neergepend in het protocol waaronder elke leerling opnieuw zijn handtekening plaatst. De leerkracht is dus niet mals voor 'overtreders' van dit beleid en laat de persoon in kwestie zijn straf uitvoeren. Doorheen de tijd kan dit protocol gecorrigeerd worden. Dit is enkel mogelijk indien de problematiek binnen de volledige groep opnieuw wordt besproken. Bij aanpassingen moet iedere leerling zich opnieuw akkoord verklaren inclusief de leerkracht. Daarnaast is het van belang om samen met de kinderen afspraken te maken inzake gsm- gebruik op school.

e) *MENINGENSPEL*

De leerlingen krijgen de opdracht om per stelling het voor hen juiste antwoord aan te kruisen en dit te duiden. Indien iedereen deze opdracht heeft volbracht, wordt het klassikaal overlopen. Per stelling vraagt de leerkracht aan een paar 'pro's' en 'contras' om hun gedachtegoed te verantwoorden. Nadat de docent de mening van de leerlingen heeft aangehoord, deelt ze de oplossing mee met vermelding van handige tips.

Stelling 1: Op het internet ben je altijd anoniem.

Niet akkoord. Er is de illusie van anonimiteit maar dit klopt niet. Via het IP-adres ben je traceerbaar. Alle handelingen die je via het internet verricht, gebeuren met dit IP-adres. Het IP-adres, ook het internetadres is een soort code waarmee een internetgebruiker wordt geïdentificeerd.⁵⁹ Als ik bijvoorbeeld naar een klasgenootje een dreigmail stuur, kan dit opgespoord worden via mijn IP-adres. Enkel de politie heeft de machtiging om dit adres op te sporen. Op het internet heb ik respect voor andere surfers en hanteer ik dezelfde waarden en normen die gelden als in 'real life'. (=netiquette)

Stelling 2: Wat is een goed paswoord?

Voorbeeld 1

kim.verstraete@hotmail.com

paswoord: kim

Voorbeeld 2

kim.verstraete@hotmail.com

paswoord: AppEl2008.!,?

---

⁵⁹ DE GROOFF D. *Het grote woordenboek van de nieuwe media*, Davidsfonds, Leuven, p 174.

Het tweede voorbeeld is een goed paswoord. Een computereexpert heeft exact één uur nodig om het eerste paswoord te kraken. Om bij de tweede gebruiker in te breken zijn meer dan 17 dagen nodig. Het is belangrijk geen voor de hand liggend paswoord uit te kiezen zoals je naam, woonplaats, geboortedatum etc. Deze gegevens kunnen rap ingewonnen worden. Een goed paswoord bestaat uit een combinatie van (grote en kleine) letters, cijfers en tekens. Uiteraard is dit wachtwoord maar veilig zolang jullie je mondje kunnen houden. Het is net zoals jullie huissleutel, je geeft die ook niet zomaar aan iedereen.

Stelling 3: Op het internet mag ik persoonlijke gegevens plaatsen zoals foto's, adres, telefoonnummer.

Niet akkoord. Het achterlaten van uiteenlopende persoonlijke gegevens op het internet, kan grote gevaren inhouden. Net zoals in het dagelijkse leven zitten er ook op het internet mensen met slechte bedoelingen. Deze kunnen jouw gegevens misbruiken. Door deze private informatie op het net te plaatsen, kunnen ze je in het echte leven komen opzoeken. Ook foto's kunnen ze bewerken of misbruiken.

Wat zie je op deze foto? Is deze haai er echt? Nee natuurlijk niet, hij is er op de achtergrond geplaatst.

Stelling 4: Ik mag een foto van een vriendin gebruiken om deze op mijn space te plaatsen.

Niet akkoord. Net zoals in 'real life' gelden er ook op het internet omgangsregels. Het is bij wet verboden om een foto van iemand anders op het internet te plaatsen. Bij minderjarigen gaat dit nog verder, de toestemming van de ouders is vereist.

Stelling 5: Indien iemand mij een virus stuurt, mag ik één terugsturen.

Niet akkoord. De uitdrukking oog om oog, tand om tand is hier niet van toepassing. Het wil niet zeggen omdat iemand mij een virus doorstuurt, dat ik hem één mag terugsturen. Bovendien is dit bij wet verboden.

Stelling 6: Als iemand mij uitscheldt via het internet of de gsm, ga ik terugschelden.

Niet akkoord. De beste reactie is niet antwoorden op deze boodschap. Probeer er niet teveel belang aan te hechten. Ook als iemand je persoonlijke vragen stelt, ben je niet verplicht een antwoord te geven. Weggaan uit de chatbox is de beste oplossing. Het is belangrijk dat je deze problemen niet alleen draagt, maar deze deelt met een volwassene. Deze persoon kan je helpen om deze persoon op te sporen en een einde te maken aan deze pesterijen.

Stelling 7: Alles wat op het internet staat, is correct

Niet akkoord. Zowat iedereen verkeert in de mogelijkheid informatie op het internet te plaatsen. Er is geen controle of die informatie wel echt is. Dit is een antoniem van een informatief boek. Hierin werd controle uitgeoefend op de informatie en ken je bovendien de schrijver. Ter illustratie: een e-mail waarin staat dat je deze boodschap naar je volledig adressenbestand moet doorsturen anders overkomt je iets ernstig, is in strijd met de waarheid.

Stelling 8: Er bestaan wetten op het internet (een aantal zaken zijn bij wet verboden)

Akkoord. Een internetgebruiker is verplicht om op het net een reeks wetten na te leven.

Een greep uit de meeste, voor de kinderen, toepasbare wetten. Het is verboden om:⁶⁰

- *'Dreigmail of een ongewenste email versturen*
- *De naam van een andere persoon gebruiken en zich voordoen als die persoon*
- *Foto's publiceren zonder toestemming van die persoon. Voor minderjarigen gaat dit nog verder. De toestemming van de ouders is verplicht bij het plaatsen van foto's op het web.*
- *Racistische uitspraken te doen op websites*
- *(Proberen) in te breken in een computer (hacking)*
- *Virussen maken, sturen of ter beschikking stellen'*

Net zoals in het echte leven, bestaat er ook op het internet een politie. Dit team spoort de internetgerelateerde misdrijven op. 'Via <http://www.ecops.be> kunnen internetgebruikers misdrijven melden op of via het internet opgericht.'⁶¹ Belangrijk hierbij is om de bewijsstukken op te slaan, af te printen en te overhandigen aan de FCCU. Dit bewijsmateriaal kan bestaan uit bedreigende e-mails, MSN- gesprekken, opslaan van je berichtengeschiedenis, bewerkte foto's etc.

Stelling 9: Sexgirl vind ik een goede nickname

Niet akkoord. Het is belangrijk om een goede nickname uit te kiezen want deze kan bepaalde reacties uitlokken. Wat kan de nickname 'sexgirl' tot gevolg hebben? Mensen kunnen voorbeeld denken dat je zin hebt in sex. Denk vervolgens twee maal na bij het opstellen van een nickname. Vervolgens vraagt de leerkracht of iedereen de opgespelde nicknames oké vindt. Indien iemand een nickname heeft gekozen die misinterpretatie kan opleveren, maakt de leerkracht dit duidelijk. Belangrijk is om dit niet teveel binnen de

---

⁶⁰ ACTION INNOCENCE. *Veilig surfen op het internet*. [ongepubliceerde PowerPoint] 2007, dia 32.

⁶¹ X. 'ECOPS' [WWW]. ECOPS: <http://www.ecops.be/webforms/Default.aspx?Lang=NL> [31/01/2008]

negatieve sfeer te kaderen maar de kinderen attent te maken op de mogelijke gevolgen.

f) KRUISWOORDRAADSEL

Als vorm van evaluatie volgt er een kruiswoordraadsel.⁶² Het is de bedoeling dat de kinderen deze opdracht individueel afhandelen. Vervolgens wordt er nagegaan in welke mate de kinderen de workshop hebben begrepen door het in groep overlopen van de oplossingen.

g) BEGELEIDERSHOUDING

- Maak kinderen duidelijk waar ze terecht kunnen ingeval van cyberpesten.
- Leer de kinderen dat het van belang is om bij pesterijen het bewijsmateriaal te verzamelen.
- Praat met kinderen over netiquette (gedragsregels op het internet⁶³) en koppel deze aan de wetgeving.
- Stel gewenst gedrag in een positief daglicht door te bevestigen
- Zorg ervoor dat er binnen de klasgroep vertrouwen aanwezig is. Kinderen moeten vanuit om het even welke rol inzake cyberpesten terecht kunnen bij de leerkracht.
- Op zoek gaan naar de oorzaak van de pesterijen. Daarom is het belangrijk de volledige situatie te analyseren. Het pesten kan een vorm van vragen van aandacht inhouden omdat het thuis bijvoorbeeld aan zijn lot wordt overgelaten.
- Veiligheid bevorderen. Vooral bij deze problematiek is dit een zeer moeilijk taak omdat het cyberpesten binnen dringt in de private sfeer, daar waar het kind zich thuis zou moeten voelen. De leerkracht dient

---

⁶² De lezer kan de oplossingen raadplegen in bijlage 4.

⁶³ X. *Internet schokt twee op drie kinderen*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 177, 2007. p 15.

daarom tips mee te geven die het beveiligen zoals het aanbrengen van filters, de computer op een centrale plaats opstellen etc.

3.4.3 Brief voor de ouders

Internet en gsm zijn media met diverse voordelen. Het gevaar loert om de hoek als je er niet voorzichtig mee omspringt. Als ouder ben je verantwoordelijk voor datgene wat je kind doet op het World Wide Web. Toon dus belangstelling voor het surfgedrag van je kind en leer op welke manier ze veilig kunnen surfen. Het tonen van interesse kun je doen door regelmatig mee te kijken op het scherm van de computer. Door het aannemen van deze houding weet je wat je kind bezighoudt in cyberspace. Daarnaast zal je als ouder rapper opmerken als er iets fout loopt. Toch is het belangrijk om het internet binnen een positieve sfeer te kaderen. Als je kind ongewenste praktijken heeft verricht op het internet, is het geen goede reactie om het te verbieden. Alert zijn en praten met je kind is de boodschap. Kinderen geven aan dat ze hier nood aan hebben.⁶⁴ Maak duidelijk dat je je kind serieus neemt en op zoek wil gaan naar oplossingen. Vooral bij kinderen uit het basisonderwijs is het belangrijk dat de computer zich op een centrale plaats bevindt, op een hoorafstand en binnen het gezichtsveld van waar jij je als ouder bevindt. Dit is van belang omdat je het bijvoorbeeld hoort als je kind schrikt van een afbeelding, e-mail etc. Daarnaast dien je ervoor te zorgen dat het internetgebruik binnen de perken blijft. Maak hiervoor in samenspraak met je kind duidelijke afspraken. Zorg er vervolgens voor dat je kind op de hoogte is van de gevaren die circuleren op het internet. Op het internet is er veel fictief materiaal terug te vinden en ook datgene wat je op het internet plaatst kan bewerkt worden. Een verantwoorde internet- en gsm- gebruiker springt op een voorzichtige manier om met persoonlijke gegevens, foto's, paswoorden etc. Dit moet je als ouder bewaken. Als laatste dient het kind te weten dat er op het internet omgangsregels gelden. Uiteenlopende zaken zijn bij wet strafbaar zoals het inbreken in iemand zijn computer, racistische uitspraken doen etc.⁶⁵

---

⁶⁴ VANBUJEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006. p52.

⁶⁵ ACTION INNOCENCE. *Veilig surfen op het internet*. [ongepubliceerde PowerPoint] 2007. dia 32.

3.5 Suggesties

Doorheen het uitwerken van de educatieve map, werd ik geconfronteerd met een aantal hiaten die het slagen van mijn preventieproject in de weg stonden. Om deze reden had ik graag een aantal suggesties aangekaart met het oog op het streven naar een in de toekomst betere aanpak inzake cyberbullying.

Opdat het preventieproject blijvend zijn vruchten zou afwerpen, is het ten eerste van groot belang het lessenpakket te evalueren. In deze nabespreking wordt er gekeken of kinderen de boodschap hebben begrepen. Dit kan de leerkracht doen door een aantal vragen te stellen zoals: is alles op het internet correct, wat moet je doen als iemand je begint uit te schelden op MSN, kun je een pestkop via het internet opsporen etc. . Daarnaast peilt de leerkracht naar de stand van zaken inzake het anticyberpestprotocol. Daarnaast dient de leerkracht deze problematiek blijvend onder de loep te brengen en met de leerlingen een vertrouwensrelatie op te bouwen. Een uitgelezen moment is de vrijdagmiddag. Op die manier kun je samen met de leerlingen de afgelopen week overlopen. Hierin worden zowel de positieve als negatieve situaties aangekaart. Het is belangrijk dat het binnen een positieve sfeer gebeurt. Dit kan de leerkracht doen door bijvoorbeeld de leerlingen te laten plaatsnemen in een kring, een drankje aan te bieden etc. Door het creëren van een positieve sfeer, zorg je ervoor dat de kinderen zich op hun gemak voelen en moeilijk aan te kaarten onderwerpen sneller aan bod komen. Zorg ervoor dat je eindigt binnen een aangename sfeer.

Kinderen houden het probleem van cyberpesten liever anoniem omdat ze menen dat volwassenen onvoldoende kennis over de multimedia bezitten.⁶⁶ Daarom is het belangrijk om bij leerkrachten te sleutelen aan hun digitale wijsheid. Dit kan een school doen door het uitvaardigen van internetscholing. Leerkrachten moeten op de hoogte zijn, wat er omgaat in het hoofd van de leerlingen. Ze kunnen dit pas doen indien ze voldoende vertrouwd zijn met dit medium. Ook onder de ouders bevinden zich computeranalfabeten. Het is de taak van de ouders om up to date te blijven met het internet om hun kinderen langs de digitale weg te kunnen blijven volgen. Tal van organisaties kunnen hierin hun verantwoordelijkheid opnemen door het op poten zetten van ICT-lesse. Een uitgelezen vzw om dit onder handen te nemen is naar mijn mening de Gezinsbond. Ook andere verenigingen kunnen hierin hun steentje bijdragen zoals de ouderraad van de school, organisaties die avondlessen organiseren etc.

---

⁶⁶ Zie 3.3 Aanpak

Daarnaast vind ik het interessant om in de klas een postbus te plaatsen waarin kinderen anoniem cyberpesten melden. Deze maatregel is aan te raden wanneer er een sterk vermoeden is van pesterijen. De leerkracht bekijkt deze briefjes individueel. Vervolgens wordt de problematiek binnen de klasgroep aangekaart. De kinderen krijgen de mogelijkheid om hun mening te uiten. Op basis van deze standpunten komt het eventueel bijslutelen van dit anticyberpestprotocol aan de orde. Indien de leerkracht het vermoeden heeft dat het handelt over een ernstige vorm van cyberpesten en denkt op de hoogte te zijn van de afzender, biedt ze het kind vrijblijvend de mogelijkheid het probleem samen aan te pakken.

Naast het opstarten van voorlichtingscampagnes waarin leerlingen, scholen en ouders zich bewust worden van de problematiek, vind ik het noodzakelijk dat de overheid een reeks maatregelen opricht.

Vaak hebben de Internet Service Providers en Mobiele Operatoren een netiquette opgesteld voor de gebruikers. Het probleem is dat deze diensten zich vaak beroepen op de wet van de privacy en het recht van vrije meningsuiting om geen gegevens van daders vrij te geven. De overheid kan hierin optreden door deze diensten te verplichten toezicht te houden en de nodige maatregelen te nemen in situaties van cyberpesten. Dit zorgt ervoor dat slachtoffers sneller de stap zullen zetten tot het aanklagen van deze pesterijen en voor de dader werkt het ontraderend omdat deze bestraft wordt voor zijn illegale praktijken.

Een andere mogelijkheid is dat de problematiek aan bod komt in de door het jeugdige publiek gehanteerde media. Hierbij denk ik aan het vermelden van de grootte van het probleem evenals de daarbij gepaard gaande gevolgen in door jongeren veel bekeken TV- programma's. Het grote voordeel is dat een grote groep jongelui de boodschap bereiken. Deze informatieoverdracht gebeurt immers niet in een schoolse omgeving waardoor het niet 'belerend' overkomt.

Een volgend initiatief bestaat in het oprichten van een centraal meldpunt voor cyberbullying. Opvallend is dat er verscheidene belangenorganisaties pesten aanpakken maar onderling niet samenwerken. Ze gaan elk hun eigen weg. Ik motiveer een onderlinge samenwerking tussen de verschillende partijen omdat ik geloof in een versterkende aanpak van het probleem. Deze kan de kwaliteit in het aanpakken van de cyberpestproblematiek naar mijn mening verhogen.

Kinderen moeten de kans krijgen anoniem hun situatie te melden. Dit moet zowel telefonisch, via het internet als in 'real life' zijn toepassing kennen. Momenteel kunnen kinderen onder andere bij de kinder- en jongerentelefoon

terecht met hun problemen. Dit geldt uiteraard ook voor pesterijen in cyberspace. Belangrijk is dat dit nummer gratis is. Kinderen moeten van deze verschillende punten van aangifte op de hoogte worden gesteld. Dit kan door het organiseren van sensibilatiecampagnes.

Voor de online- hulpverlening wil ik stimuleren. Het is voor kinderen een lage drempel om onder andere pesterijen via het internet of de gsm te melden. Ze moeten de mogelijkheid krijgen met de hulpverlener te chatten zonder hun identiteit prijs te geven. Het biedt de hulpverlener de mogelijkheid dieper in te gaan op het probleem en gerichte adviezen te geven. Het invoeren van dergelijke online - hulpverlening wil ik naar de toekomst meer toegepast zien op voor kinderen populaire sites zoals Roomscape, Habbo Hotel etc. Habbo Hotel is een virtueel hotel voor tieners waarin uiteenlopende activiteiten plaatsgrijpen zoals aanmaken van een avatar, rondlopen in verschillende kamers, personen ontmoeten, chatten etc. Binnen dit hotel heeft pestweb.nl een bus ter beschikking waarin kinderen kunnen zitten en praten over pesten met een professional.⁶⁷ Dit laagdrempelige initiatief voor de opvang van kinderen inzake cyberpesterijen moet ook in Vlaanderen aangemoedigd worden.

Anderzijds pleit ik voor het invoeren van 'digitale scheidsrechters'. Deze mensen houden controle op de publicaties geplaatst op het internet. Dit kan gaan van chatgesprekken tot plaatsen van ongecensureerde foto's op het internet. Deze personen volgen het internetgebeuren van kinderen en grijpen in daar waar ze over de schreef gaan. Alvorens deze mensen ingeschakeld worden, moet er een duidelijke afbakening zijn van wat toegestaan is en niet. Langs deze weg kunnen berichten die niet door de beugel kunnen, worden verwijderd. Het biedt eveneens de mogelijkheid om pestkoppen te blokkeren en eventueel op een zwarte lijst te plaatsen.

---

⁶⁷ X. 'Wegwijs bij pesten en geweld' [WWW]. Pestweb: <http://www.pestweb.nl/aps/pestweb> [24/02/08]

4 Conclusie

In dit afrondende hoofdstuk kom ik terug op de hoofdvraag doorheen mijn bachelorproef namelijk: wat is de stand van zaken betreffende het fenomeen van cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen en welke gevolgen brengt dit met zich mee? Welke preventieve aanpak werpt het meeste zijn vruchten af?

In het eerste onderdeel van mijn literatuurstudie heb ik het cyberpesten als volgt gedefinieerd: pesten via de nieuwste vorm van multimedia, meer bepaald de informatie – en communicatietechnologieën. Het is een fenomeen waarmee heel wat jongeren worden geconfronteerd. Maar liefst 61,9% van de jongeren krijgt te maken met cyberpesterijen. Het wordt beschouwd als het elektronische verlengstuk van klassiek pesten. Bovendien beweren heel wat auteurs dat het pesten via cyberspace harder is en de gevolgen voor het slachtoffer zijn evenmin miniem. Het cyberpesten dringt binnen in de privésfeer van het slachtoffer, daar waar een kind zich veilig dient te voelen. Cyberbullying kan verschillende vormen aannemen. Denk maar aan directe (fysiek, verbaal, non- verbaal en sociaal online pesten) en indirecte vormen (outing, happy slapping, masquerade, identity fluidity en het verspreiden van roddels via internet of gsm). Het is een bij jongeren erg populair fenomeen die te wijten is aan een aantal oorzaken: illusie van anonimiteit, grote toegankelijkheid en ruime technische mogelijkheden, fysieke afwezigheid van het slachtoffer en het relatief weinig optreden van diverse autoriteiten tegen deze deviante praktijken. Het artikel die het meeste betrekking heeft op die fenomeen is art. 442 bis van het strafrecht. Het artikel omschrijft belaging of stalking met volgende bepalingen: staat synoniem voor overlast, het op een ernstige manier verstoren van de rust en de dader had op de hoogte moeten zijn dat hij met zijn gedragingen de rust van een andere persoon hinderde. De FCCU houdt zich bezig met dergelijke internetgerelateerde criminaliteit. Bij deze deviante internet- en gsm- praktijken zijn er verschillende te onderscheiden rollen namelijk die van dader, slachtoffer en toeschouwers.

Na het uiteenzetten van de belangrijkste besluiten inzake mijn literatuurstudie maakte ik de overgang naar mijn praxis. Dit praktijkgerichte onderdeel werkte ik uit aan de hand van mijn theoretische studie. Op basis van deze bevindingen stelde ik een educatieve map op voor de laatste graad van het basisonderwijs. Ik vind het belangrijk om deviante internet- en gsm- praktijken zoveel mogelijk te voorkomen. Dit is de reden waarom ik koos voor een preventieve opzet. Ik selecteerde de leeftijdgroep van de laatste graad van het lager onderwijs omdat het pesten in cyberspace het meeste populair is

binnen de categorie van 10- tot 14- jarigen. Mijn preventief pakket kent volgende onderdelen: anticyberpestboekje, stappenplan voor leerkrachten en een brief voor de ouders. De kinderen worden actief betrokken in dit preventiegebeuren. Dit gebeurt door middel van interactief spelmateriaal, rollenspel, kinderen bewust te maken van zowel de positieve als negatieve zijden van dit medium etc. Een andere doelstelling van deze workshop is kinderen te wijzen op de verregaande gevolgen voor slachtoffers van dergelijke afwijkende praktijken. Het pakket probeert kinderen duidelijk te maken wat risicogedrag via internet en gsm tot gevolg kan hebben. Denk maar aan het doorgeven van persoonlijke gegevens, het posten van foto's op het internet etc. Bovendien hebben kinderen op het internet de illusie van anonimiteit maar dit klopt niet. Het gegeven dat ze door middel van hun IP-adres opgespoord kunnen worden, ligt voor de kinderen in het onbekende. Het is belangrijk de leerlingen erop te wijzen dat er net zoals in het echte leven, ook op het internet gedrageregels gelden (wetten). De meerderheid van de jongeren zijn hiervan niet op de hoogte. Doorheen de workshop streef ik naar een bewustwording van deze problematiek evenals de verregaande gevolgen voor het slachtoffer. In samenspraak met de kinderen wordt een anticyberpestprotocol opgesteld. Ieder kind binnen de klasgroep dient zich hiermee akkoord te verklaren en een handtekening te plaatsen onder dit protocol, inclusief de leerkracht. Daarnaast stelt de groep een aantal voorstellen op om de pestkoppen aan te pakken. De leerkracht waakt erover dat het straffen een positief effect hebben en vervolgens haalbaar zijn.

Doorheen het opstellen van het preventiepakket, stootte ik op een aantal hiaten. Opdat de workshop blijvend vruchten zou afwerpen, pleit ik voor een aantal suggesties. Ten eerste acht ik een evaluatie van deze preventie en het blijvend onder de loep brengen van het probleem belangrijk. Kinderen moeten weten bij wie ze terecht kunnen indien er zich problemen manifesteren. Daarom bepleit ik een centraal meldpunt evenals de mogelijkheid om hun situatie online te melden. Dit is de reden waarom ik online- hulpverlening stimuleer. Naar de toekomst toe wil ik dit meer toepast zien op de voor kinderen populaire sites zoals Habbo Hotel etc. Het is een laagdrempelig initiatief dat ervoor zorgt dat kinderen niet in de kou blijven staan met hun problemen. Vervolgens dient er gesleuteld te worden aan de digitale kennis van zowel leerkrachten als ouders om zich te kunnen inleven in de wereld van de kinderen. Als laatste heeft de overheid de taken een reeks initiatieven te nemen om een betere aanpak van deze problematiek te verzekeren zoals het invoeren van 'digitale scheidsrechters', het sneller doorgeven van privé-gegevens in case van cyberpesten etc.

Cyberpesten is een ernstig probleem die een degelijke aanpak verdient. Zowel preventieve als curatieve maatregelen moeten op poten worden gezet om kinderen te beschermen tegen deze deviante praktijken. Slachtoffers mogen niet in de kou blijven staan met hun probleem.

5 Bibliografie

Boeken

DE GROOFF D. *Het grote woordenboek van de nieuwe media*. Davidsfonds, Leuven, 2001.

OLWEUS D. *Treiteren op school, omgaan met pestkoppen en zondebokken in de klas*. College uitgevers, Amersfoort, 1992.

PLEYSIER S. & WYDOOGHE B. *Game over*. Garant, Antwerpen, 2007.

WYDOOGHE B. *SADAN- informatiesysteem. 1 Het spelbord en regels: studieboek*. Garant, Antwerpen, 2005.

Artikels en rapporten

ACTION INNOCENCE. *Doelstellingen preventieworkshop*, [ongepubliceerd lespakket] 2007.

ACTION INNOCENCE. *Veilig surfen op het internet*. [ongepubliceerde PowerPoint] 2007.

DE NEVE K., APPERMANS E., POLLARIS L. & MULLER F. *Cyberpesten : educatieve- en preventiepakketten*. In: projectboek van de Katholieke Hogeschool Limburg van de afstudeerrichting bachelor orthopedagogie, 2006.

DE NEVE K., APPERMANS E., POLLARIS L. & MULLER F. *Educatieve spelen*. In: projectboek van de Katholieke Hogeschool Limburg van de afstudeerrichting bachelor orthopedagogie, 2006.

DE NEVE K., APPERMANS E., POLLARIS L. & MULLER F. *Cyberpesten en de wet*. In: projectboek van de Katholieke Hogeschool Limburg van de afstudeerrichting bachelor orthopedagogie, 2006.

GIELEN G. *Cyberpesten en seksueel misbruik op internet*. In: Sociaal, jg 27, nr. 10, 2006.

KORSTEN G. & VAN DEN DRIESCHE J. *Pesten is laf! Cyberpesten is laffer!* In: Maatwerk, vakblad voor maatschappelijk werk, nr. 1, 2006.

VANBUEL V. & VAN LAERE M. *Cyberpesten: de eerste lijn*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 23, 2006.

VANDEBOSCH H. & VAN CLEEMPUT K. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen*. In: Welwijs, jg 17, nr. 3, 2006.

VANDEBOSCH H., VAN CLEEMPUT K., MORTELMANS D. & WALRAVE M. *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen. Studie in opdracht van het viWTA*. viWTA, Brussel, 2006.

VANDEBOSCH H. & VAN CLEEMPUT K. Samenvatting: *Cyberpesten bij jongeren in Vlaanderen*. viWTA, Brussel, 2006.

WANTENAAR S. *Pesten via het internet. Je weet vaak niet wie het doet*. In: Maatwerk, vakblad voor maatschappelijk werk, nr. 1, 2006.

X. *Happy slapping is rage*. In: De Standaard, 25 maart 2006.

X. *Internet schokt twee op drie kinderen*. In: Klasse voor leerkrachten, nr. 177, 2007.

X. *Vlaamse scholieren zijn grootste pesters van Europa*. In: De Morgen, 1 maart 2008.

Websites

GERARTS M. 'Over Action Innocence' [WWW]. Action Innocence: <http://www.actioninnocence.org/belgie/presentation.asp?navig=1> [12/03/08]

GIELEN G. 'Informatieve website over cyberpesten' [WWW]. GIELEN G.: <http://www.cyberpesten.be> [21/11/2007]

KATHOLIEKE HOGESCHOOL LIMBURG. 'Cyberpesten: wetgeving' [WWW]. Katholieke Hogeschool Limburg: <http://www.cyberpesten.be/studentenproject/Inhoud%20CD%20Cyberpesten/Brochures/Brochure%20Wetgeving.pdf> [19/01/2008]

MERRIT M. (28/03/2007) 'Online wreedheid' [WWW]. Norton: http://www.symantec.com/nl/nl/norton/themes/familyresource/theme.jsp?themeid=fr_cyberbully [19/01/2008]

VERBEREN G., MESDOM F., BOGAERT M. & VAN RENTERGHEM T.
'Cyberpesten, context en te beogen oplossingen' [WWW] Child focus:
http://www.saferinternet.be/docs/12_sy0506_nl.pdf [27/03/2008]

X. 'Cyberpesten' [WWW]. Click Safe:
<http://www.clicksafe.be/teachers/index.php?language=nl&page=53>
[24/02/08]

X. 'Cyberpesten en plagen' [WWW]. Kinderpleinen:
<http://www.kinderpleinen.nl/showPlein.php?plnId=53> [27/03/2008]

X. 'De kinderconsument' [WWW]. De kinderconsument:
<http://www.kinderconsument.nl> [24/02/08]

X. 'De pestkrant' [WWW]. NKO:
http://www.nko.nl/resources/nko/repository/documents/NKO_Pestkrant_final.pdf [27/03/2008]

X. 'ECOPS' [WWW]. ECOPS:
<http://www.ecops.be/webforms/Default.aspx?Lang=NL> [31/01/2008]

X. 'Wat is stalking?' [WWW]. SASAM vzw:
http://www.sasam.be/wat_is_stalking.html [15/04/08]

X. 'Wegwijs bij pesten en geweld' [WWW]. Pestweb:
<http://www.pestweb.nl/aps/pestweb> [24/02/08]

6 Bijlagen

Bijlage 1 - Verklarende woordenlijst

Action Innocence: vzw die tal van preventiecampagnes op poten zet om kinderen een verantwoord surfgedrag aan te leren.⁶⁸

Avatar: een foto of een afbeelding om je als gebruiker te identificeren op het internet.⁶⁹

Chatbox: is een op het internet virtuele ruimte waarin je rechtstreeks in contact kan treden met personen. Je kan met meerdere personen tegelijkertijd communiceren. Er bestaan zowel publieke als private chatboxen. In de private chatbox kies je als gebruiker een aantal contactpersonen. Deze van publieke aard houdt in dat iedereen in een bepaalde chatruimte contact kan leggen met je.⁷⁰

Forum: dit is een plaats op het internet waarlangs digitaal informatie wordt aangeboden. Deze zijn opgedeeld in verschillende thema's. Op sommige fora moet de gebruiker zich registreren alvorens toegang tot deze ruimte te hebben. Op zowat alle fora wordt de mogelijkheid tot discussie aangeboden.⁷¹

Hacking: inbreken op iemand zijn computer met het oog op het achterhalen of wijzigen van persoonlijke gegevens.

MSN: een voorbeeld van een private chatbox. Het is razend populair bij kinderen. Door het aanleggen van een lijst met contactpersonen, bepaal je zelf wie je wil toelaten in 'jouw chatruimte'.⁷²

---

⁶⁸ GERARTS M. 'Over Action Innocence' [WWW]. Action Innocence: <http://www.actioninnocence.org/belgie/presentation.asp?navig=1> [12/03/08]

⁶⁹ DE NEVE K., APPERMANS E., POLLARIS L. & MULLER F. *Cyberpesten : educatieve- en preventiepakketten*. In: projectboek van de Katholieke Hogeschool Limburg van de afstudeerrichting bachelor orthopedagogie, 2006, p 8.

⁷⁰ Ibid p 24.

⁷¹ Ibid p 25.

⁷² Ibid p 23.

Space: het aanmaken van een virtuele pagina op het internet. Het is een persoonlijke pagina waarin je de mogelijkheid hebt een reeks zaken te posten zoals foto's, hobby's, leeftijd, woonplaats, toevoegen van je favoriete muziek etc.⁷³

(web) log: een virtueel dagboek waarin de blogger deze website up- to- date houdt door er dingen over zichzelf in te schrijven, hobby's etc. Dit is van openbare aard.⁷⁴

---

⁷³ DE NEVE K., APPERMANS E., POLLARIS L. & MULLER F. *Cyberpesten : educatieve- en preventiepakketten*. In: projectboek van de Katholieke Hogeschool Limburg van de afstudeerrichting bachelor orthopedagogie, 2006, p 25.

⁷⁴ Ibid p 8.

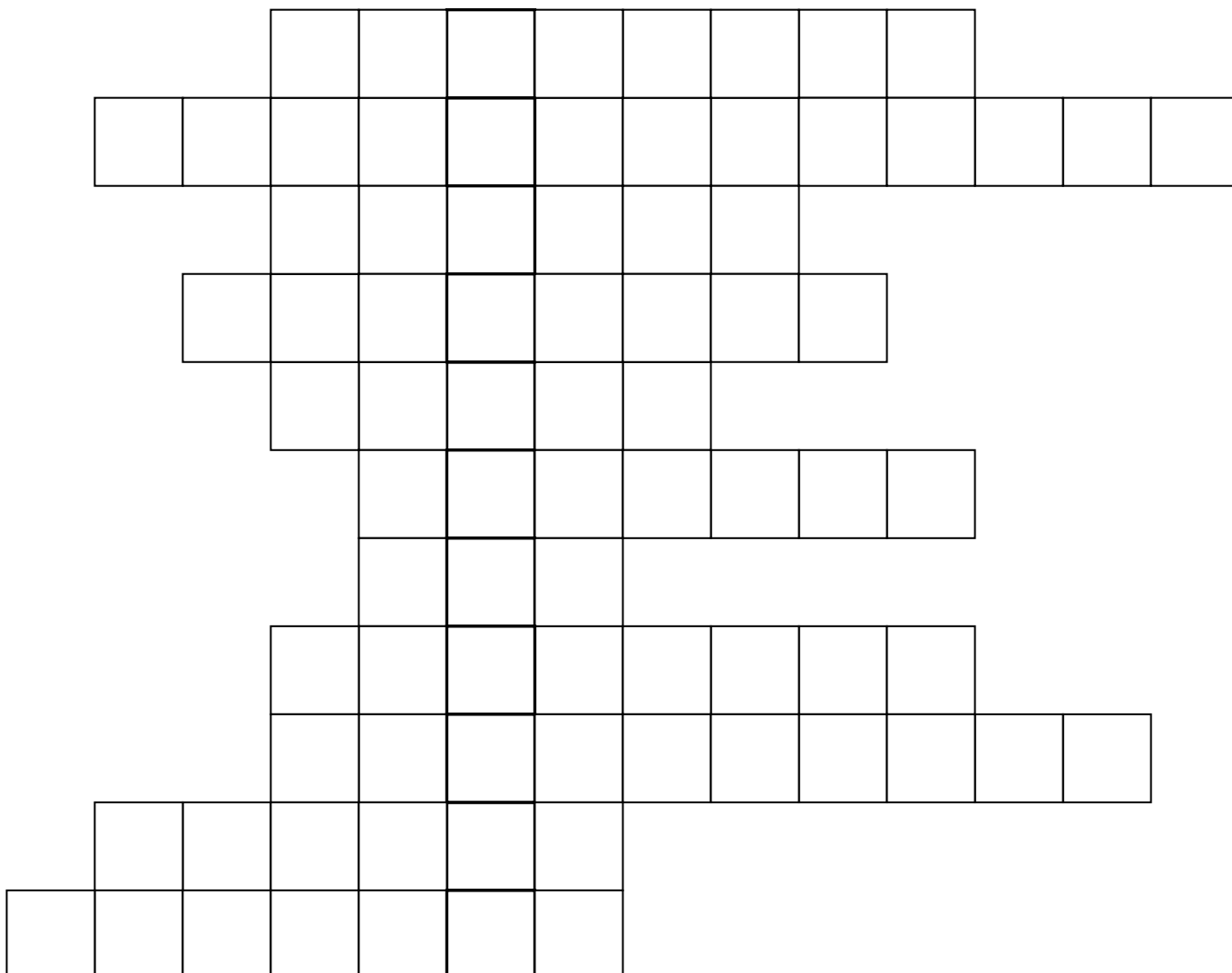
Bijlage 2 - Educatieve kaarten

Het is de bedoeling dat de docent dit document afdruckt en het in strookjes snijdt. Iedere groep krijgt een kaartje overhandigd.

Kaart 1: doorsturen van enorme grote bestanden opdat de computer van de ander blokkeert
Kaart 2: via MSN iemand verwijten voor een domme ezel
Kaart 3: het hoofd van een klasgenootje op een varkenslichaam plaatsen en deze foto doorsturen naar alle kinderen van de klas
Kaart 4: gemene/bedreigende email versturen naar je klasgenootjes
Kaart 5: onder een valse identiteit een persoon voortdurend lastigvallen door het sturen van vulgaire sms'jes.
Kaart 6: iemand een paar rake klappen verkopen en dit gebeuren filmen met de camera van je mobiele telefoon. Vervolgens dit filmpje naar iedereen van de klas doorsturen.
Kaart 7: iemand opzettelijk belachelijk maken op een website
Kaart 8: het doorgeven van iemand anders zijn gsm- nummer

Bijlage 3 – Kruiswoordraadsel voor de leerlingen

Aan de hand van een aantal stellingen, probeer je per lijn het juiste woord te vinden. Uiteindelijk dien je het verticale woord te zoeken.

- Schuilnaam op het internet = ...
- Het in elkaar slaan van één persoon door een groep. Dit gebeuren wordt gefilmd en op het internet gepost = ...
- Een camera die je kunt gebruiken tijdens het chatten met anderen = ...
- Een wereldwijd netwerk van aaneenschakeling van computers = ...

- Schadelijke software voor je computer die ervoor zorgt dat hij vastloopt = ...
- Soort code van je computer. Elk verrichting die je doet via het internet gebeurt langs deze code = ...
- www = World Wide .....
- Het is je huissleutel op de computer = ...
- Regels die voorschrijven hoe je je moet gedragen op het internet = ...
- Opzettelijk doorsturen van virussen waardoor de pc van de andere wordt beschadigd. Dit is een vorm van ..... cyberpesten.
- Inbreken in de computer van iemand anders met de bedoeling persoonlijke gegevens van de andere persoon te bemachtigen .....

Het horizontale woord is .....

Bijlage 4 – Oplossingen kruiswoordraadsel

- Schuilnaam op het internet = *nickname*
- Het in elkaar slaan van één persoon door een groep. Dit gebeuren wordt gefilmd en op het internet gepost = *happy slapping*
- Een camera die je kunt gebruiken tijdens het chatten met anderen = *webcam*
- Een wereldwijd netwerk van aaneenschakeling van computers = *internet*
- Schadelijke software voor je computer die ervoor zorgt dat hij vastloopt = *virus*
- Soort code van je computer. Elk verrichting die je doet via het internet gebeurt langs deze code = IP- adres
- *www* = *World Wide Web*
- Het is je huissleutel op de computer = *paswoord*
- Regels die voorschrijven hoe je je moet gedragen op het internet = *netiquette*
- Opzettelijk doorsturen van virussen waardoor de pc van de andere wordt beschadigd. Dit is een vorm van *fysiek* cyberpesten.
- Inbreken in de computer van iemand anders met de bedoeling persoonlijke gegevens van de andere persoon te bemachtigen *hacking*

Het horizontale woord is CYBERPESTEN